

Ya itu tambal pasal pagsungi-sungi

Publications Copy
DO NOT REMOVE

Sama Bangingi

Ya itu tambal pasal pagsungi-sungi

**(This is the medicine for diarrhea
or loose bowel movements)**

**SUMMER INSTITUTE OF LINGUISTICS-Philippines, Inc.
TRANSLATORS 1988 PUBLISHERS**

Published in cooperation with
Bureau of Elementary Education
and
Institute of National Language
of the
Department of Education, Culture and Sports
Manila, Philippines

Additional copies
of this publication
may be obtained from:

BoDep
Box 2270
Manila

HEALTH BOOK
Sama Bangingi

71.11-788-2C   67.20P-885021N

ISBN 971-18-0091-8

Printed in the Philippines

PAUNANG SALITA

Bahagi ng ating yaman ang pagkakaroon ng iba't ibang wika at kultura sa ating bansa. Iba't ibang wika ang sinasalita ng iba't ibang pangkat na naninirahan sa ating kapuluan. Ikinararangal nating pangalagaan ang mayamang pamanang pangkalinangan ng mga pangkat na ito upang palaganapin ang pagkakaisa at ang pagmamalaki sa pambansang pagkakakilanlan.

Ang aklat na ito na nasusulat sa isa sa mga katutubong wika sa Pilipinas ay naglalayong paunlarin ang kasanayan sa pagbasa at pagkaunawa, dagdagan ang kaalaman, patindihin ang pagmamalaki sa unang wika, at ihanda ang estudyante sa pagtanggap sa pambansang wika. Sa ganitong lapit, mawiwiling magbasa ang isang batang bago pa lamang natututong magbasa, at nagkakaroon siya ng tiwala sa sarili. Dahil dito'y nasisiyahan siyang magpatuloy ng pag-aaral upang maging bahagi ng pagpapaunlad ng bansa.

Ikinararangal ng Kagawaran ng Edukasyon, Kultura at Isports na ipakilala ang aklat na ito bilang pinakahuli sa isang serye ng mga aklat na naglalayong palaganapin ang pagkatutong bumasa at sumulat. Sa pamamagitan ng pagpapalakas sa mga pangkat linggwistiko, pinalalakas din natin ang bansa.

LOURDES R. QUISUMBING
Kalihim

Kagawaran ng Edukasyon, Kultura at Isports

PREFACE

This booklet about diarrhea, or loose bowel movements (L.B.M.) was prepared in order to provide reading materials with practical and useful content for the Sama Bangingì people. It is designed to be used in group seminars or short courses in Sama Bangingì communities.

It begins with the story of Nanà when she got sick with diarrhea, and how her parents learned to treat it. Questions on the content of the story have been added to stimulate thinking and discussion.

Pages 21-29 present the suggestions of Dr. Stephen Lynip of the Summer Institute of Linguistics for the treatment of diarrhea. These pages are on colored paper for easy reference.

Ya itu tambal pasal pagsungì-sungì

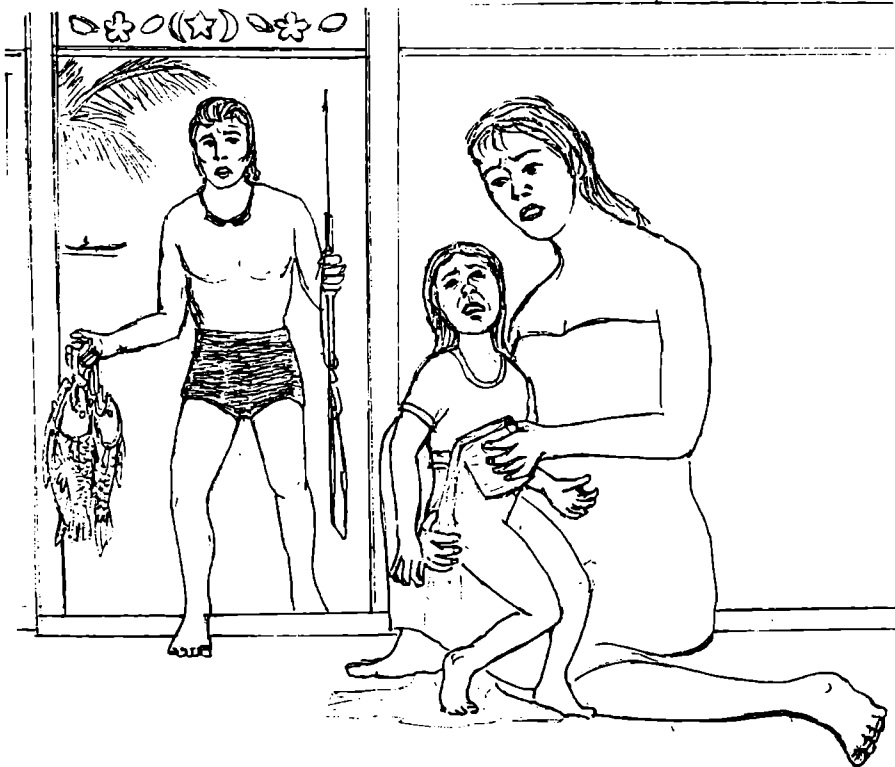
Ya kissa itu pasal aglakibini maka anak
sigaam kasiyalihan on na si Nanà, liman tahun

umul na. Ya usaha mmà si Nanà itu agpissi ma dilaut, manjari ya inà na ma lumà sidja angipat ma manga anak sigaam.

Dakayù allaw, likutan mmà na ma dilaut, kapiddian bottong si Nanà.

Manjari, paggà insà niyà tambal ma lumà sigaam, ya tapikil è inà si Nanà, sinapuhan maka insallan bottong anak na-in. Insà ateggol, amâ si Nanà ma inà na sinungì iya. Menelleen agsungì-sungì na si Nanà sampay sóng na luhul, atakka na mmà na.

Pagtakka mmà na, ainuinu iya insà niyà taandà è na aa ma lumà sigaam. Yuk na, "Mainggahan ta kaam-u?" Ya sambung inà si Nanà-in, "Itu aku ma kusina agpasungì ma si Nanà, dinsinì lagì itu insà parohong pagsungì-sungì na."

Pagsód mmà si Nanà ni kusina taandà è na
si Nanà pinuppuan è inà na. Ya bayhù si Nanà
pasengngel kapiddian. Yuk mmà si Nanà ma

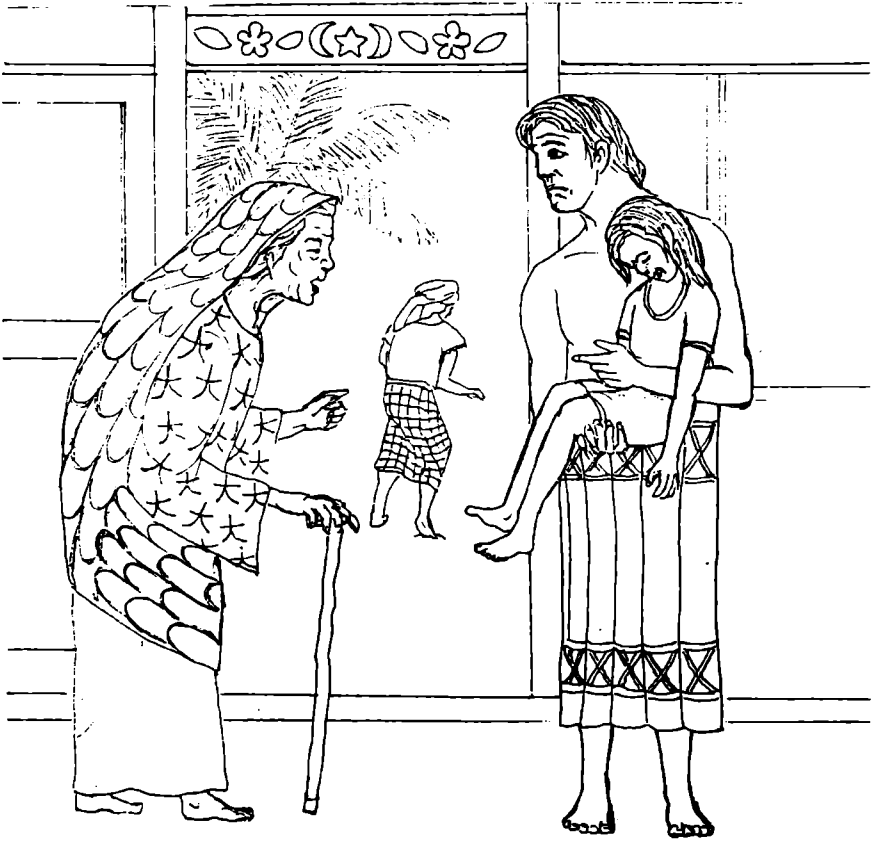

handa na, "Aiyān tambal bai panambal nu maiya?" Ya sambung handa na, "Bai sapuhan ku bottong na insallan. Ya ra katauhan ku tambal."

Manjari amikilan lella-in. Aubus-in yuk na, "Pê kaa, kolloun si Mbò Mila mbohò tatilaw ta bang aiyān aháp panambal ma si Nanà." Manjari pê nā handa na-in angollò ma si Mbò Mila.

Na manjari aniyà mattoa denda ma bihing lumà sigaam inaan, yuk mattoa denda-in, "Painggahan handa nu-è?" Ya sambung mmà si Nanà, "Elè pê angollò ma si Mbò Mila pasal si Nanà itu agsungì-sungì sangay konò dinsinì."

Na, yuk mattoa denda-in, "Angkan hati ku agdai-dai palangngan handa nu-è. Na, aiyān ya panambal bi ma si Nanà?" Ya sambung lella-in,

"Insà niyà, inggai katauhan kami bang aiyan
ya panambal maiya."

Manjari yuk mattoa denda-in, "Painumun bi kuwit manggis bai nilagà." Ya hilling lella-in, "Insà niyà kuwit manggis mintu ma lumà, aniyà ma kaam?" Ya sambung mattoa denda-in, "Daa lagì, andà ku bang aniyà. Bang insà niyà amiha aku."

Manjari, likutan mattoa denda-in amiha kuwit manggis, atakka na inà si Nanà maka si Mbò Mila agbeyà. Agtuwi tinilaw è sigaam bang parohong na pagsungì-sungì si Nanà. Ya sambung mmà si Nanà, "Insà lagì, angka asusa aku pasal itu salì angalammà na si Nanà."

Hinabuan sigaam agbissara, pasakat na mattoa denda-in ya bai agpiha kuwit manggis-in. Yuk na, "Allá, alatag pamiyahan ku, insà niyà tabák ku paggà bahà dumain na tempo manggis buwat-itu."

Na, ya hillng mmà si Nanà, "Sainggahan na itu, aiyan na ya panambal maiya itu?" Manjari yuk si Mbò Mila, "O, itu aku bai amowa dahun buyù, bang piddi hottong maka pagsungì-sungì aháp itu panambal. Pinasù-pasù dahú mbohò pinakkot ma hottong dakanak itu, aubus mbohò nihengkotan."

Na, sê hinang sigaam. Minsan sê bai
pinakkotan buyû bottong si Nanà insà na pain
parohong pagsungì-sungì na.

Taabut na magrib, bohè na ya sinungian è
si Nanà, manjari asusa sigaam. Sakali aniyà
lèlla agpiha ma mmà si Nanà, on na si Abdul,
angalingan iya yuk na, "Oha! Mainggahan ta
kaam-u, salì insà niyà taandà ku aa ma lumà
itu." Ya sambung mmà si Nanà, "Oy, kaa sau,
pasakat kaa."

Pagsakat si Abdul-in, kinoblaan iya
taandà è na si Nanà pabahak ma bowà gawang
kusina sigaam angamù bohè ma inà na, maka
salì alammà baran na. Yuk si Abdul, "Uuy,
angayan itu?"

Ya sambung mmà si Nanà, "Itu ba itu
agsungì-sungì sangay min mahinaat lagi-è
sampay i buwat-itu. Angkan itu pabahak ma
bowà gawang mbohò asamut binowa ni pagsungian
na."

Yuk si Abdul, "Na, aiyan bai panambal bi?" Ya hilling mmà si Nanà, "Bai na penean dahun buyù bottong na sumaguwà masi na pain pagsungì-sungì na, mbohò bohè na ya sinungian è na itu."

Manjari yuk si Abdul, "A, bai aku makalabay agsungì-sungì salì ilu, ya panambal ma aku bohè bai penean sukal maka asin, ya elè bai pamainum ma aku. Katauhan bi, bang kita agsungì-sungì paluwas kahemon bohè min baran ta, manjari subay kagantian ya bohè bai paluwà-è mbohò inggai katohoan bohè baran ta. Katauhan bi bang katohoan bohè baran ta ya na ilu makamula ma kita."

Manjari agtuwi ag-andà mata sigaam kahemon pasal bissara si Abdul inaan. Inggai katauhan sigaam panô na inaan bang makahâp ka atawa makalaat ka. Maka amúng lagi si Abdul

ma mmà si Nanà, yuk na, "Si Nanà-u, ateggol
na pagsungì-sungì na, maraì akulang na bohè
ma baran na. Bai ra makamangè?"

Ya sambung inà si Nanà, "Insà, mahinaat da-in ya bai kapamangè na." Yuk si Abdul, "Na, andaun bi na-u, bang sê katohoan na baran dakanak-u bohè, angka-u insà na makamangè. Aháp lagì bang painumun bi na bohè penean sukal maka asin-asin buwat-inaan."

Manjari ya sambung si Mbò Mila, "Sarin na lagì ba, aniyà ra tambal na buyù ma bottong na-u, angaháp da sau." Pagsambung isab mattoa denda ma bihing lumà sigaam-in, "Bang sidja aniyà kuwit manggis, tambal aháp sau pamainum maiya, sumaguwà insà niyà pamákan ta. Na, bang bahà binowa ni doktor?"

Na, ya sambung si Mbò Mila, "Aiyán? Manjari tinugsuk na isab mbohò na agmula." Manjari pasambung mmà si Nanà yuk na, "Sarin na bang tinugsuk, sumaguwà ya makasallà itu insà niyà pamayad ta ma doktor."

Manjari paggà salì taandà è si Abdul ya kasusahan sigaam-in, yuk na, "Sê na ba, beyaun bi na ba ya pamâ ku-è, sulayin bi na iya pinainum bohè taga-sukal maka penean asin-asin. Tambal itu inggai da binilli, aniyà ra asal mintu ma lumà."

Manjari kasulutan manga mattoa si Nanà-in, sumaguwà manga duwangan mattoa denda inaan salì inggai kasulutan. Yuk dakayù mattoa denda-in, "Tambal aiyan-u? Aiyan na ya nanam na bohè penean sukai mbohò ilamuran asin? Teggol-teggol ku magka-aa insà aku makakale tambal sau lahi na-u."

Manjari anilaw inà si Nanà bang sainggahan pagtambal maiya. Manjari tinoan na iya è si Abdul. Aubus, amúng si Abdul,

"Saitu. Subay si Nanà pinainum tongà sawan kahabà watong minit, maka subay iya inggai dinohongan pinainum, subay na parohong pagsungì-sungì na."

Na, ma sangom-è pinainum na si Nanà
kahabà watong minit sampay ni kamahinaan.

Na, mahinaat paháp, ilu na mattoa denda
ma bihing lumà sigam-in angandà ma si Nanà
bang sainggahan na pagsungì-sungì na maka
parasahan na. Yuk si Mbò Mila, "Na, pagamgam
na isab maka aháp-háp na parasahan na,

sumaguwâ masi na pain pinainum bohè
mamis-mamis maka maasin-asin inaan." Manjari
ya hilling mattoa denda ma bihing lumà
sigaam-in, "Na, bang sê, aháp ya panô si
Abdul inaan."

Pagkohap-kohap paháp, makakan na si Nanà
mistang. Maka si Mbò Mila amaid na amolè
paggà aháp-háp na si Nanà.

Yuk inà si Nanà, "Na, Mbò Mila, daa
takalupahun. Sumilan-sumilan aniyà aa asaki
agsungì-sungì, ya itu tambal na, bohè penean
sukal maka dikì-dikì asin pinaglamud. Aubus,
pamainum ma aa ya agsungì-sungì-è. Daa na
salì tagnà-è, awam kita, buwat-inaan katauhan
ta na maka bai na tasulay ta ma si Nanà. Bang
insà tabák ta tambal itu, na inday ku na bang
aiyan na bahà bai patawà ma si Nanà."

Manjari ya sambung si Mbò Mila, "Ahò,
Dayang, bannal tood kaa."

Manga Tilawan

1. Aiyan saki bai patawwà ma si Nanà?
2. Aiyan ya bai panambal sigaam dahú ma dakanak-in?
3. Ma panô si Abdul, aiyan ya makamula ma baran ta bang kita agsungì-sungì?
4. Ma pamâ si Abdul, aiyan tambal aháp bang kita agsungì-sungì?
5. Aiyan ya kasongan si Nanà ma tambal inaan?

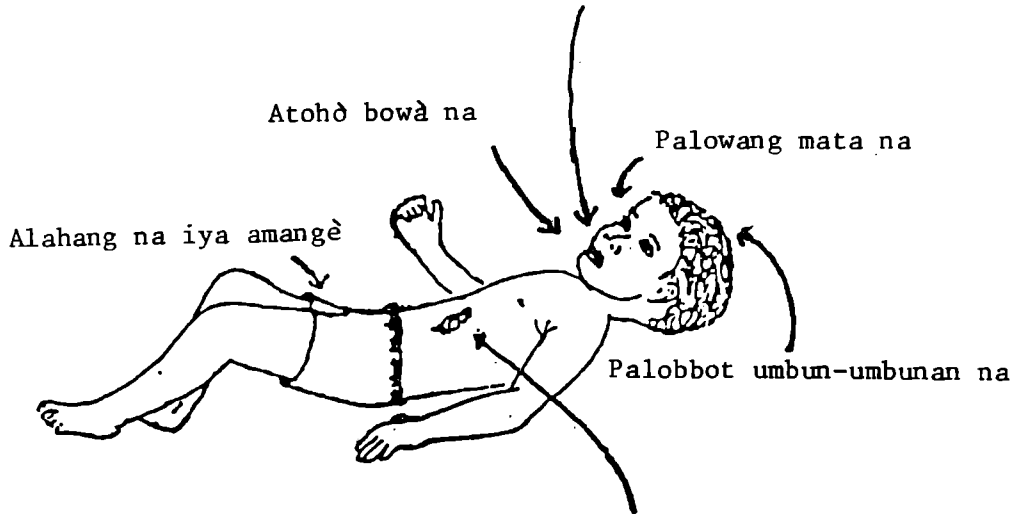
Pamahati

Bang kita agsungì-sungì dumaïn ya
makamula ma kita sabab pagsungì ta, sumaguwà
ya makamula bang katohoan baran ta bohè.

Sainggahan pangatau ta bang katohoan bohè
baran aa?

1. Bang iya tinohò kollong.
2. Maka salì angetom mangè na, maka alahang
na iya amangè.
3. Atohò bowà na.
4. Palowang mata na.
5. Bang pinissil kuwit bottong na inggai
agtuwi patannà pabalik, sumaguwà salì sidja
anengge.
6. Bang ðakanak nahut-nahut, palobbot
umbun-umbunan na.

Tinohò iya kollong

Bang pinissil kuwit na, salì sidja anengge

Aiyan ya tambal na?

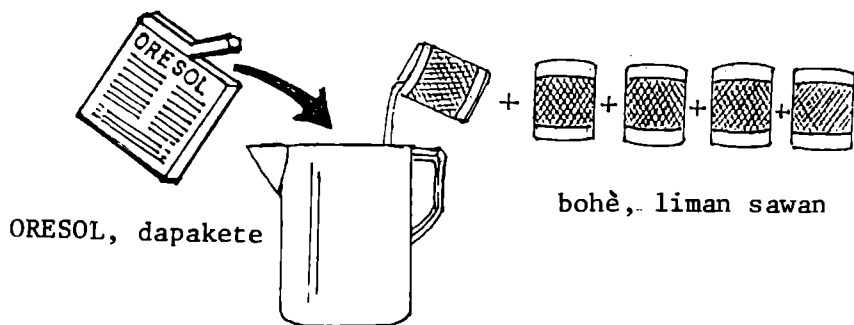
Ya tambal na painum ta bohè bai penean sukal maka dikì-dikì asin. Ya tood itu subay tambal na. Bang inggai agtuwi tinambalan katohoan pain bohè baran na, ya itu makamula maka makamatay maiya.

Saitu bang kita agtambal maka bohè

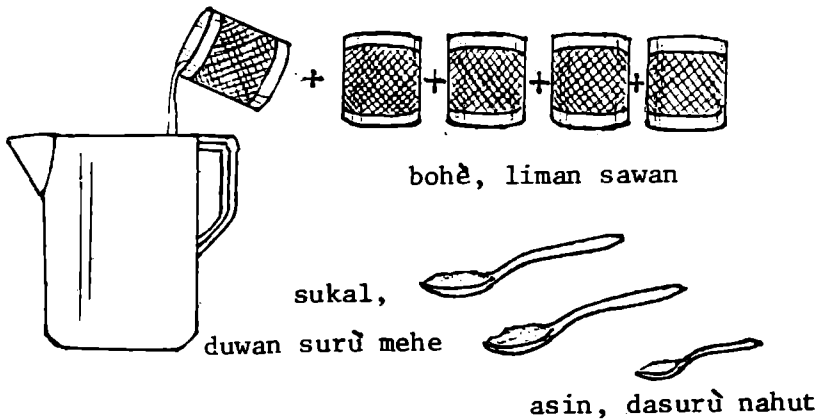
Bang aniyà Health Center ma lahat ta, angamù kita tambal itu, on na ORESOL. Aháp bang aniyà asal tagama ta ma lumà, kalu bang aniyà anak ta atawwà è saki agsungì-sungì aniyà pamainum ta maiya.

Saitu bang kita agpainum maiya

Dahú, angollò kita lima sawan bohè niinum niisi mareyom pitser. Aubus-è angollò kita dapakete ORESOL, mbohò palamuð ta pê mareyom bohè ma pitser-è, mbohò kukaw ta maka surù alissin.

Na, saupama insà niyà tambal ORESOL ma lumà, saitu ya hinang ta. Angollò kita sukal duwan surù mehe, sukal potè atawa repinaw ka, minsan pilun makajari, aubus mbohò palamud ta pê mareyom bohè ma pitser-è. Aubus-è angollò isab kita asin, dasurù nahut, palamud ta pê nereyom bohè-è. Aubus mbohò kukaw ta maka kinaman ta. Subay tood kinaman ta mbohò tananam ta amamis-mamis maka maasin-asin, mbohò paminum ta.'

Sainggahan pagpainum ta?

Saitu. Bang dakanak, painum ta tongà sawan kahabà watong minit. Masi-masi iya painumun allaw-sangom. Bang masi na pain pagsungì na, masi na isab iya painum ta ya bohè amamis-mamis maka maasin-asin-è.

Minsan dakanak nahut-nahut subay tood painum ta iya bohè-è, daa pareyò ta min lima sawan atawa watong sawan daallaw. Bang makalandù pagsungì-sungì na, subay palabi ta min watong sawan pamainum ta maiya. Masi iya painum ta bohè-è sampay parohong na iya agsungì-sungì.

Na, bang pakulang na pagsungì na, pakan ta na iya mistang, aubus-è makajari minsan saing tahak pamakan ta maiya, aubus-è makajari na minsan ginisan takakan sumaguwà daa pahekà ta.

Pamahati

1. Bang aa agsungì-sungì mbohò painum ta bohè, kalu-kalu pasóng pagsungì-sungì na. Sumaguwà daa kita tináw, masi iya painum ta bohè ya amamis-mamis maka maasin-asin-è.

2. Mareyom tullu allaw pakulang da sau pagsungì na. Mareyom dapitù ma tabang Tuhan aháp na iya.

3. Saupama bang dakanak agdurù, daa parohong ta pagdurù na. Bang pagsungì-sungì na-u labi na min dapitù, subay kinulangan pagdurù na, sumaguwà subay pahekà ta bohè amamis-mamis maka maasin-asin-è pamainum ta maiya. Malaingkan daa dohongan ta tood in pagdurù na.

4. Aniyà-u subay tood binowa ni doktor:

1. Saupama dakanak anagnà

agsungî-sungî sumaguwâ agtuwi
makalandû bohè sinungian è na. Na,
painum ta iya bohè amamis-mamis maka
maasin-asin inaan. Na, minsan sê,
daa na kita anagad bang aiyan
kasongan na, bowa ta na iya agtuwi
ni doktor.

2. Na saupama anginum iya tambal bohè
inaan, mbohò niutaan è na, subay iya
binowa ni doktor.

3. Na saupama aniyà luud atawa lahà
pabeyà ma taì na. Subay tood iya
painum ta ya bohè amamis-mamis maka
maasin-asin inaan. Sumaguwâ pasal
luud atawa lahà pabeyà ma taì na
inaan angkan subay iya binowa ni
doktor mbohò iya kabuwanan tambal
saddí.

5. Bang insà niyà tood pangolloan ta tabang, daa kita asusa, agsabal kita. Sumaguwà masi na pain painum ta iya bohè amamis-mamis maka maasin-asin inaan. Kamahumuwan na, ma tabang Tuhan, minsan makalandù pagsungì-sungì na kaulian da iya.

Aiyan ya tagnaan na angkan kita agsungì-sungì
maka ag-utà?

1. Aniyà-u pasal bohè, atawa amangan kita
maka tangan ta alimmì, maka insà alissin'
pag-adjal ta.

2. Aniyà isab-u aniyà bai takakan ta insà bai
kinosean, maka kinakan ahaggut na bai
katapuan langaw.

3. Na, aniyà isab-u, ag-utà maka
agsungì-sungì bineyaan è saddí saki, salì
sampal, tandog, maka niantil tainga na.